

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Širdies gėlė, širdies ugnis

Šimet sausio 13-ajai sukanka 30 metų. Jau trečdalis amžiaus nuo įvykių, kurių niekada nepamirš jų liudininkai – visi, ne tik buvę šalia ir matę, liudiję, dalyvavę, bet ir netekę savo artimųjų, savo draugų, patys nukentėję. Arba stebėję šiuos įvykius iš toliau – per televizorių ekranus, klausydamiesi radijo. Tai atminties ir išbandymų diena, sunki ir baisi, tačiau neišvengiama – laisvė yra tokia vertybė, kuriai apginti reikia didžios drąsos.

Ši diena, kaip taikliai pastebi Viktoras Nakas savo straipsnyje, skirtame Sausio 13-osios atminimui, yra viena svarbiausių naujosios Lietuvos istorijos datų. Nes ji liudija šią drąsą. Ne superdidvyrių, ne magiškoms galiomis pasižyminčių galiūnų, o paprastų žmonių, kurių šiokią dieną galbūt nė nepastebėtum. Tų žmonių, kurie atsiranda, kurie veikia būtent tada, kai svarbiausioms žmogiškoms vertybėms, kai pačiam žmogiškumui iškyla pavojus. Stebuklas ir Dievo malonė yra šita žmonių drąsa. Kaip kitados rašė Julius Sasnauskas – avinėlių drąsa. Beginklių, nesipriešinančių – bet nepaklūstančių.

Ar iš tiesų taip svarbu, koks simbolis ar logotipas įkūnija tą atmintiną dieną? Ar simbolis ir logotipas yra pajėgus išreikšti tai, ką jautė žmogus, žiūrėdamas į artėjantį tanką? Jausdamas, kad brutali mirtis alsuoja jam į veidą? Galbūt viso to nė neįmanoma išreikšti. O galbūt ir nereikia. Nes kartais atrodo, kad niautynės dėl simbolių ir logotipų skirtos tam, kad mus skaldytų, kiršintų ir netgi laikytų pajuokos vietoje, sumenkindami didžios drąsos idėją ir galingą laisvės tūrį.

Juk laisvė ir drąsa galbūt nė neįkūnijamos paprastais žemiškais būdais, jos metafizinės ir stulbinančios, jos panašios į angelus, kurių dvasinis pavidalas panašesnis į kosmoso objektų – šviesos ūkų ir supernovų – nei į riebių vaikų su sparniukais ar vaikinų su ilgais naktiniais marškiniais.

Vienam drąsa spindi kaip žvaigždė, kitam – kaip liepsna naktį, trečiam – kaip trapus gėlės žiedas. Ir sunku pasakyti, ar trapiusiomis, ar tvirčiausiomis gijomis susietos mūsų širdys ir mūsų laisvės vizija, dangiškieji ir žemiškieji ryšiai, kūniškos ir dvasinės metamorfozės. Kokios spalvos, kokio ryškumo, kokio švelnumo yra Dangaus prieangio, kuri slepia tolimų galaktikų spindesys, žolė? Kokia yra toji paslaptinė, švytinčiais raštais išsiuvinėta uždanga, kuriai prasivėrus, akiai atsiskleis tai, kas saugoma ir skiriama drąsiesiems, kilniesiems, tauriesiems, iš kurių pasaulis neretai linkęs šaipytis?

Žmogaus gyvenimo esencija telpa į mažutį antpirštį. Žmogaus laikas – kaip drugelio sparno virptelėjimas. Todėl reikia saugoti savo atmintį kaip amžinuosius namus. Namus, kuriuose šviesu, daug erdvės, kur kiekvieną kampelį prisimeni ir myli. O mylėdamas matai ir už savo namų sienų. Kartais netgi labai toli. Iki pat paslaptingosios uždangos...

Renata Šerelytė

efoto.lt nuotr

*Kaip teka laikas, kaip teka,
Kaskart greičiau ir greičiau.
Sudeginkite biblioteką,
Kurią aš bereik skaičiau.*

*Kaip laikrodžiai būtį kala –
Namelį, kurs greit sugrius.
Atimkit epochos melą –
Meilingo žvėries nasrus.*

*Nejaugi nebus nieko kito,
Ir oras, kuriuo kvėpavai,
Nuodingas – kaip musės krito
Ir žmonės nuo jo, ir dievai...*

Jonas Strielkūnas

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2020 m. suteikė 10 000 Eur paramą šeštadieniniam „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuviybės puoselėjimas pasaulyje“

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Širdies gėlė, širdies ugnis • **2-as psl. Viktoras Nakas.** Lemiamas Lietuvos momentas: trisdešimt metų po Sausio 13-osios • **4-as psl. Algis Vaškevičius.** Lietuvos teatras karantine vėl surado naujų bendravimo su žiūrovais formų • **5-as psl. Astrida Petraitytė.** Mūsų išeivijos iškilieji. Vytautui Kavoliui – 90! • **6-as psl. Ieva Marija Mendeikaitė.** Normalūs žmonės • **7-as psl. Deimantė Žukauskienė.** Argentinos lietuviai vėl turi savo leidinį • **8-as psl. Viktoras Nakas.** Lemiamas Lietuvos momentas (tęsinys)

Kitame numeryje: P. Dumšienė. Vydūno pamiltas Pajūrgiris • Muziejai karantino metu

Redaguoja Renata Šerelytė renata.serelyte@gmail.com • Maketuoja Jonas Kuprys

Lemiamas Lietuvos momentas: Trisdešimt metų po Sausio 13-osios

1991 m. sausio 13 d. rytas prie Aukščiausiosios Tarybos.

R. Požerskio nuotraukos

Viktoras Nakas

Nors ir nerealiai skamba, įsivaizduokime, kad jūsų vietinis universitetas JAV ėmė ir pasiūlė kursą iš modernios Lietuvos istorijos. Žinoma, su dideliu noru į tą kursą įsirašėte ir dabar atėjo laikas rašyti baigiamąjį egzaminą. Štai pirmas egzaminavimo klausimas: „Kokios buvo penkios įžymiausios datos dvidešimto amžiaus Lietuvos istorijoje? Paaiškinkite, kodėl?“

Kaip į tą klausimą atsakytumėte?

Spėju, kad dvi datos, pažymincios Lietuvos valstybinės nepriklausomybės atstatymą – 1918 m. vasario 16-toji ir 1990 m. kovo 11-toji – atsirastų kiekvieno egzaminą laikančiojo sąraše. Po to nuomonės išsiskirtų. Aš būčiau labai linkęs parinkti 1991 m. sausio 13-ąją kaip trečią pagal svarbą įvykį XX amžiaus istorijoje. Kadangi tos datos trisdešimtoji sukaktis jau prieš akis, galbūt tinkamiausias būdas įvertinti tą įvykį yra iš naujo įsigilinti į jo smulkmenas, apmąstyti, kaip jame atsispindi tragedija ir pergalė, ir bandyti įvertinti jo poveikį Lietuvoje ir už jos ribų.

Prieš sutelkiant dėmesį į Vilnių, prisiminkime nuostabius pakeitimus Europoje paskutiniaisiais Šaltojo karo metais, įtakojusiais įvykių raidą Lietuvoje. Michailas Gorbačiovas, tapęs SSRS Komunistų partijos generaliniu sekretoriumi (1985 m. kovo mėn.), pasiryžo įvesti toli siekiančią programą, kurios tikslas – atgaivinti sustingusią komunistinę santvarką. Jis palaipsniui atpalaidavo pančius, kuriais komunistų partija buvo suvaržiusi visuomenę, išpareigojo sumažinti branduolinę ginkluotę bei kariuomenės dislokavimą Europoje ir leido centrinės

Europos šalims išsisukti iš sovietinės orbitos. Kulminacinis taškas pasiektas, kuomet Gorbačiovas nesiėmė, kai suvienyta Vokietija įstojo į NATO (1990 m. liepos mėn.).

Atviras konservatyvių komunistų pasipriešinimas Gorbačiovo iniciatyvoms įvesti mažiau represyvią ir militaristinę santvarką pasireiškė 1988 metais ir intensyvėjo 1990 ir 1991 metais. Tuo tarpu sovietų vadas laviravo tarp griežtų komunistų ir reformatorių savo artimame rate, tai vienais, tai kitais manipuliudamas. Nors Gorbačiovas buvo linkęs menkai teprieštarauti Varšuvos pakto dezintegracijai, jis buvo nenumaldomai priešiškas tautų, esančių vidinėje sovietų imperijoje, bandymams pareikšti pretenzijas į tautinę autonomiją. Kai Lietuva tapo pirmąja vadinamąja sovietine respublika, paskelbusia nepriklausomybę kovo 11 d., Gorbačiovas įvedė ekonominę blokadą, kuri, jo manymu, turėjo sukelti liaudį prieš Lietuvos valdžią.¹ Jis manė, kad tautinis sąmoningumas esąs „falšyva idėja“ ir todėl lietuviai pasiduos ekonominiam bei kariniam spaudimui.² Po 75 dienų trukusios blokados, kuri buvo paženklinta ekonominėmis sunkumų, kilusių Lietuvos gyventojams, ir Gorbačiovo sugėdinimu, nes jam nepavyko įvairiais gąsdinimais parklupdyti Lietuvos valdžios, abi pusės priėmė laikiną kompromisą, kuris, deja, neišvedė jų iš derybų aklavietės dėl nepriklausomybės.

Nepriklausomybės paskelbimo pasekmės Lietuvai galėjo būti kur kas blogesnės. Kovo 22 d. Politbiuro posėdyje Gorbačiovas atmetė vieno generolo pasiūlymą įvesti prezidentinį valdymą Lietuvoje.³ Tą pačią dieną SSRS gynybos ministras Dmitrijus Jazovas pažymėjo dienoraštyje: „Būti pasiruošusiems perimti televizijos centrą.“ Balandžio 9 d. pridėjo šiuos įrašus: „Bendras streikas! Telegrama bus siunčiama jiems panaiškinti rezoliucijas, atstatyti konstituciją“, „Maždaug 200 ginkluotų vyrų, Salėje ir Aukščiausiosios Taryboje“, ir „Leidykla priklauso SSKP – pasisavinti ją!“⁴ Šios trumpos pastabos pranašavo puolimo planą, kuris išsipildė Lietuvoje po devynių mėnesių.

Be Lietuvos, Gorbačiovo padėtį dar apsunkino kiti įvykiai, kurie užgincijo sovietinės valstybės viršenybę. Birželio mėnesį Rusijos respublika paskelbė savo suverenitetą. Spalio mėnesį Rusija ir Ukraina paskelbė, kad jų įstatymai turi viršenybę prieš SSRS įstatymus. Pasak

buvusio JAV prezidento George H.W. Busho patarėjo nacionalinio saugumo klausimais pavaduotojo, „suvokimas, kad Sovietų Sąjunga slysta iš jo gniaužtu, lygiai kaip Rytų Europa buvo išslydusi, paskatino Gorbačiovą šiuo momentu [1990 lapkritį] radikaliai pakeisti savo politinę poziciją ir siekti santarvės su konservatoriais.“⁵ Tai pasitvirtino kelios dienos prieš Kalėdas. Viešai pareiškęs, kad „ateina diktatūra“, užsienio reikalų ministras Eduardas Ševarnadzė atsistatydino.⁶

Išaušus naujiems metams, Lietuva tebebuvo vienintelė respublika, paskelbusi visišką lūžį santykiuose su Maskva ir todėl tebebuvo senųjų komunistų dėmesio centre. Pamatūs ryžtingiems kariniams veiksams inspiravo Gorbačiovo gruodžio 1 d. prezidentinis dekretas dėl karinės prievolės vykdymo per visą SSRS.⁷ Gynybos ministro Jazovo sausio 7 d. įsakymu sovietų desantininkai iš Pskovo divizijos atvyko į Lietuvą ieškoti dezertyrų ir jaunuolių, vengiančių karinės prievolės. Pasak vieno Amerikos lietuvių, tuo metu buvusio Lietuvoje, tai buvo klaida: „Nebuvo jokios kampanijos surasti atsisakančių tarnauti, ir vietos valdininkai negavo jokių įsakymų iš Maskvos tai daryti.“⁸

Pretekstą kitam revanšistų žingsniui davė Lietuvos ministrė pirmininkė Kazimiera Prunskienė. Prieštaraudama Lietuvos

Aukščiausiosios Tarybos norams⁹, ji paskelbė, kad maisto produktų kainos, iki šiol valdžios subsidijuojamos, bus pakeltos daugiau kaip 300 nuošimčių. Kitą dieną prosovietinės organizacijos „Jedinstvo“ nariai šturmavo parlamento pastatą, reikalaudami Prunskienės valdžios atsistatydinimo ir Aukščiausiosios Tarybos paleidimo. Nors jiems pavyko įsibrauti į pastato pirmąjį aukštą, sargai juos išvarė lauk. Taigi Jazovo pavasario mąstymai apie galimus veiksmus Lietuvoje susidūrė su pirmąja nesėkme.

Aukščiausioji Taryba atšaukė maisto produktų kainų padidėjimą ir Prunskienė atsistatydino. Kremlius siekė išnaudoti Lietuvos politinį nestabilumą. Sausio 10 d. Gorbačiovas pateikė ultimatumą Lietuvos parlamentui, reikalaujamas „nedelsiant ir visiškai atkurti SSRS ir Lietuvos SSR konstitucijų galiojimą ir atšaukti priimtus antikonstitucinius aktus“. Jis grasino įvesti prezidentinį valdymą. Sausio 11 d. rytą sovietų kareiviai užgrobė Spaudos centrą Lietuvos sostinėje; septynios aukos atsidūrė ligoninėje. Tos dienos popietę Juozas Jermalavičius, ideologas vadinamosios „naktinės partijos“ – komunistų padalinio, kuris Kremlui liko ištikimas po to, kai Lietuvos Komunistų partija atsiskyrė nuo SSRS Komunistų partijos 1989 metais – paskelbė, kad įsteigtas anoniminis Nacionalinis gelbėjimo komitetas, kuris „priims pilną atsakomybę už respublikos likimą.“¹⁰ Tą naktį vėlai du lėktuvai iš Maskvos nusileido Vilniaus oro uoste. Juose buvo Alfa nariai – elitinis būrys, kuriam tiesiogiai vadovavo KGB viršininkas Vladimiras Kriučkovas. Tuo tarpu sovietų kariuomenė jau buvo uždariusi Vilniaus oro uostą plačiajai visuomenei ir sustabdžiusi geležinkelio judėjimą.

Po vidurnakčio sausio 13 d. sovietų pajėgos žengė prie dviejų komunikacijos centrų: Vilniaus televizijos bokšto ir Lietuvos radijo ir televizijos pastatų. Jie susidūrė su tūkstančiais beginklių civilių, kurie, pakludami Aukščiausiosios Tarybos pirmininko Vytauto Landsbergio raginimams, buvo suplaukę į tas vietas, kurios buvo jų kertiniai demokratinės santvarkos akmenys. Sovietų desantininkams, kuriuos lydėjo tankai ir šarvuočiai, buvo pavesta skinti taką, kad Alfa būrys galėtų užgrobti du taikinius.

Nors Alfos specialybė buvo įkaitų išlaisvinimas, teroristų neutralizavimas ir pastatų užgrobimas¹¹, neteisminiai veiksmai taip pat buvo jai nesvetimi; pavyzdžiui, 1979 metais ji sėkmingai įvykdė užduotį nužudyti Afganistano prezidentą.¹²

Prasidėjus šturmui, dvylika civilių buvo nužudyti vietoje, sušaudyti ar sutraiškyti tankų vikšrų; dar du sužalotieji mirė ligoninėje. Vienas Alfos narys žuvo puolime prieš radijo ir televizijos pastatus, matyt atsitiktinai nušautas kito puoliko.¹³

Po žudynių iš sovietų tankų nuskambėjo juostoje įrašytas Jermalavičiaus pranešimas, kad Nacionalinis gelbėjimo komitetas perėmęs respublikos vadovavimą. Aukščiausiosios Tarybos nariai tupėjo

Nukelta į 3 psl.

1991 m. sausio 13 d. Aukščiausiosios Tarybos gynėjai.

Atkelta iš 2 psl.

parlamento rūmuose, laukdami puolimo prieš juos. Vis dėlto naujos atakos nesulaukė. Nacionalinio gelbėjimo komiteto įtaka įvykių eigai po nužudymų pasirodė esanti net mažesnė nei laikina.

Kodėl taip įvyko? Atrodo, kad sąmokslų rengėjai apsiriko dėl pasipriešinimo masto, kurį sukėlė jų veiksmai. Suprantama, kad tiek metų po tragiškų sausio įvykių istorinėje atmintyje ryškiausiai išlikę tie 14 piliečių, kurie mokėjo savo gyvybę gindami laisvę. Tačiau taip pat svarbu nepamiršti, kad daugiau nei 500 žmonių buvo gydomi dėl tų naktį patirtų sužalojimų.¹⁴ Kaip balandžio mėnesį M. Gorbačiovas neteisingai apskaičiavo galimą savo ekonominės blokadų potencialą, taip ir kariuomenė, KBG ir vietos komunistų ekstremistai neteisingai įvertino savo žiaurios prievartos panaudojimo efektyvumą. Nei vienas, nei kitas neįbaugino lietuvių atsisakyti savo išrinktos valdžios. Jei perversmo rengėjai buvo numatę, kad Gorbačiovas pasinaudos suriute įvesti prezidentinį valdymą ir suspenduoti Lietuvos parlamentą, jiems teko nusivilti jo dvejonėmis.¹⁵ Po to vienintelis kelias į priekį pučistams buvo išlieti daug daugiau kraujo. Jie irgi sudvejojo.

Kitas dalykas, į kurį perversmo planuotojai per mažai atsižvelgė, buvo tai, kad jų veiksmai atsidūrė dėmesio centre. Ne veltui jie buvo nusprendę pulti televizijos bokštą antrą valandą ryto, kai buvo galima tikėtis, kad dauguma žmonių bus savo lovose, giliai įmigę.

Sąmokslininkai, ko gero, įsivaizdavo, kad Lietuvos gyventojai iš ryto atsibudę išgirs žinias, kad per naktį buvo įvestas naujas, Maskvai lojalus režimas ir kad pasipriešinimas šiam *fait accompli* bus bergždžias. Vietoj to gilios nakties metu kraupų vaizdą, kai buvo nušauti, sumušti ir sutrypti beginkliai gynėjai, išvydo būrys Vakarų korespondentų, ankstesnėmis dienomis atvykusių į Vilnių, politinės audros debesis ten besikaupiant.¹⁶ Nors sovietų kareiviai tą savaitę grėsmingai bastėsi po Vilniaus gatves, niekas nesivargino hermetiškai uždaryti miesto nuo pašaliečių.

Galbūt generolai prognozavo, kad nereikia per daug rūpintis liudininkams iš užsienio pašalinti. Vakarai, jų manymu, buvo susirūpinę dėl artėjančio karo, siekiant išlaisvinti Kuveitą iš Saddamo Husseino. Vakarų žiniasklaida daug dėmesio skyrė artėjančiam sausio 15 d. terminui, per kurį Irakas turėjęs pasitraukti arba sulaukti tarptautinės karinės atakos. Prezidento Busho įsitikinimu, Gorbačiovo sutikimas buvo labai svarbus kampanijos už Kuveito laisvę sėkmei. Pasak Busho patarėjo nacionalinio saugumo klausimais pavaduotojo, Gorbačiovas sausio 11 d. paskambino prezidentui ir nesėkmingai ragino atidėti ataką prieš Iraką, siekdamas nuraminti sovietų lyderį, „Bushas tąkart sumenkino nuogaštavimus dėl Baltijos šalių ir toliau tai darė.“¹⁷ Bet išėjo taip, kad Vakarų žiniasklaida puikiai sugebėjo vienu metu nušviesti įvykius ir Kuveite, ir Lietuvoje ir nebuvo linkusi sušvelninti dėmesio, nukreipto į tuos du pasaulio kampus. Žiniasklaidos dėka perversmo vykdytojai patyrė didelį smūgį savo įvaizdžiui.

Televizijos ir fotografiniai Vilniaus aukų vaizdai rikošetu šokinėjo tarp Maskvos ir Washingtono bei už jų ribų. Kai sausio 13 d. prezidentas Bushas grįžo iš Camp David rezidencijos, jis, išlipęs iš sraigtasparnio ant Baltųjų rūmų pievelės, paklausė savo laukiančios patarėjos sovietiniams reikalams apie Vilnių: „Ar labai ten blogai?“ Ji atsakė: „Baisu. Jie su tanku pervažiavo 13-os metų mergaitę.“¹⁸ Tuo tarpu vyriausiasis Gorbačiovo užsienio politikos padėjėjas pasakojo, ką tą dieną matė maskviečiai: „Televizija rodė tankus Vilniuje, jų bokšteliams sukanant ginklus, nukreiptus į minias, merginą, kuri buvo sutraiškyta po vikšrų, senį, kuris buvo nušautas iš labai arti.“¹⁹ Aptariama „mergina“ iš tikrųjų buvo 23 metų Loreta Asanavičiūtė, vienintelė moteris, žu-

Sausio 13-ąją žuvusiųjų laidotuvės.

Galerija ktu.lt nuotr.

vusi tą naktį. Jos kraupi mirtis tarsi įsmigo į pasaulio sąmonę.

Maskvoje prasidėjo sujudimas. Gorbačiovas teigė, kad per ataką Vilniuje jis miegojo ir pabudo tik jai pasibaigus. Kai JAV žurnalistas vėliau paklausė vieno iš buvusių Gorbačiovo patarėjų, ar šis paaiškinimas tikėtinas, pastarasis atsakė: „Nebūkite naivus.“²⁰

Gorbačiovas dar labiau užaštrino padėtį, teigdamas, kad kaltė Vilniaus tragedijai tenka Landsbergiui ir jo šalininkams dėl „naktinio konstitucinio perversmo“ surengimo.²¹

Prezidentui Bushui parengtoje įslaptintoje Vil-

silpninta. Sausio 13-tą d. Borisas Jelcinas nuvyko į Taliną susitikti su trijų Baltijos šalių vadovais. Jie pasirašė pareiškimą pripažindami vienas kito valstybės suverenitetą ir išsipareigodami plėtoti santykius „remdamiesi tarptautine teise“, t. y. kaip nepriklausomos šalys.²⁵ Taip buvo įkalta dar viena vinis į centrinės sovietų valdžios karštą.

Tuo tarpu perversmo vykdytojai puolė slėpti savo pėdsakus. Jie paleido antį, kad išpuolis neva buvo Vilniaus karinės įgulos vado sumanymas.²⁶ Jie nuslėpė žuvusio „Alfa“ dalinio leitenanto tapatybę, neteisingai apibūdindami jį kaip desantininką, nes priešingu atveju jis ir jo būrys būtų buvę atsekti tiesiai į jų viršininką – KGB vadą Kriučkovą Maskvoje.²⁷

Iš tikrųjų nesėkmingą sausio perversmą naktį iš sausio 12 į 13 dieną koordinavo penki žmonės, susirinkę Gorbačiovo štabo viršininko kabinete.²⁸ Vėliau visi jie nusigrėžė nuo Gorbačiovo ir atliko svarbų vaidmenį stengiantis jį nuversti rugpjūčio mėnesį. Nesugebėję imperijos periferijoje sustabdyti reformų ir demokratizacijos proceso žiemos metu, jie nusprendė, kad vasarą turėtų vėl bandyti, šį kartą centre. Bet Vilniaus tragedija pakeitė jėgų pusiausvyrą taip, kaip galėjo numatyti, ko gero, nedaugelis. Gorbačioviui esant namų arešte Kryme, pasipriešinimas perversmui Maskvoje buvo sutelktas į Rusijos parlamento pastatą (Baltuosius rūmus), kur Borisas Jelcinas ir kiti vadovavo demokratiniams jėgoms.

Kaip ir Vilniuje, tūkstančiai piliečių apsupo pastatą, pasirengę naudoti savo kūnus kaip skydus, apsaugant savo laisvę. Dar kartą iš aukštųjų kariuomenės ir KGB sluoksnių buvo įsakyta pasirengti ginkluotam šturmui. Šį sykį išėjo kitaip. Alfa nariai buvo nusivylę dėl niekšingo jų panaudojimo Vilniuje ir pasipiktinę dėl aukštųjų viršininkų pastangų išsivadėti mirusio jų bendražygio KGB leitenanto. Karininkai niršo ant Vilniaus perversmo sąmokslininkų dėl to, kad jie išnaudojo vietos kariuomenės vadą kaip atpirkimo ožį, užuot patys prisiėmė atsakomybę dėl savo nepavykusių politinių machinacijų. Maskvoje Alfos rinktinė ir kariniai daliniai atsisakė vykdyti įsakymus. Perversmas žlugo. Kaip sakė vienas „Alfa“ dalinio pulkininkas, „Vilnius buvo paskutinis lašas ... Jei ne Vilnius, nebūtume atsiskę šturmuoti Baltųjų rūmų.“²⁹

Memorialas žuvusiems už laisvę prie LRT pastato (autorius – R. Kvintas).

A. Petraitytės nuotr.

niaus įvykių santraukoje CŽV (Centrinė žvalgybos valdyba) priėjo išvadą, kad labai tikėtina, jog Gorbačiovas davė sutikimą dislokuoti Pskovo desantininkus Vilniuje ir, jei jis ir neįsakė šaudyti žmonių, buvo „strategiškai, jei ne taktiškai“ atsakingas už įvykusias mirtis.²² Maskvos gyventojai, nuo paprastų piliečių iki įtakingų reformatorių, buvo mažiau santūrūs. Pasibjaurėję įvykiais Lietuvoje, komunistų partijos nariai sugražino savo partijos bilietus; kiti maskviečiai pasmerkė Gorbačiovą kaip „niekšiško režimo lyderį“, „didžiausią mūsų laikų melagį“.²³

Praėjus daugiau nei dviem dešimtmečiams po 1991 m. sausio mėnesio užpuolimo vienas istorikas taip apibendrino tikėtiną Gorbačiovo kaltę: „... greitai kilo įtarimas, kad net jei jis ir neužsakė [išpuolio], jis nusprendė jam neužkirsti kelio.“²⁴

Vilniaus košmaro dėka Gorbačiovo reputacija tapo smarkiai apjuodinta ir jo politinė padėtis su-

Nukelta į 8 psl.

Lietuvos teatrai karantine vėl surado naujų bendravimo su žiūrovais formų

„Versmės“ festivalis vyko virtualiai

Algis Vaškevičius

Prabėgę 2020-ieji daugelį mūsų įkalino internetinėse platformose. Nors Lietuvos teatrai atšaukė ne vieną vaidinimą, tačiau, siekdami išsaugoti ryšį su žiūrovais, stengėsi rasti kitokius sprendimus, patraukiančius žiūrovų dėmesį.

Kuriasi naujos teatro platformos

Šįkart daug kas buvo kitaip nei pirmojo karantino metu pavasarį. Dar kovą Šiaulių dramos teatras buvo pirmasis, kuris pasiūlė spektaklių įrašus internete. Juos tada ėmė transliuoti ir kiti teatrai, transliacijos buvo nemokamos. Šįsyk, teatrų archyvinių įrašų atsargoms išsibaigus, rodyti arba nauji spektakliai, už kurių žiūrėjimą jau reikėjo sumokėti tegul ir simbolinę 5 eurų kainą, arba ieškota kitų spektaklių pristatymo formų.

Oskaro Koršunovo teatras pasiūlė žiūrėti spektaklius „Zoom“ platformoje, bet juos vaidinimais galima vadinti tik sąlyginai – aktoriai tiesiog skaitė spektaklių tekstus. Tokia spektaklių forma sulaukė tikrai didelio susidomėjimo ir keturių veiksmų rašytojo Marius Ivaškevičiaus pjesę „Kantas“ žiūrėjo apie pora tūkstančių teatro gerbėjų. Nemažai jų sulaukė ir kitas „Zoom“ spektaklis „Irano konferencija“

„Tai nėra teatras tiesiogine šio žodžio prasme, tai kažkas kita. Mes nuolat galvojame apie naujas teatro formas, ypač dabartinėje pandemijos situacijoje. Zoom'o teatras yra kažkas visiškai naujo. Taip pat rodytume spektaklių transliacijas online, nufilmuotų spektaklių įrašus. Kuriasi nauja teatro platforma. Gal tai kiek primena TV spektaklius, bet iš tiesų tai yra

naujos teatro raiškos formos ir būdai užmegzti ryšį su žiūrovais. Manau, netgi pasibaigus karantinui Zoom'as ir kitos naujos teatro formos išliks“, – sakė režisierius O. Koršunovas.

Nuo lapkričio vidurio beveik kiekvieną vakarą teatro ir šokio mėgėjų laukė vaizdo transliacijose iš šokio teatro „Aura“ namų. Jų metu buvo galima susipažinti su atriečiais, pamatysite, kaip gimsta šokis – kasdien vis naujas veidas pasakojamo naują istoriją kūnu.

Atsisveikino su amerikiečiu šokėju

Pagal scenos meno kritikų asociacijos tyrimo „Lietuvos teatras skaičiais 2019“ rezultatus, Kauno šokio teatro „Aura“ vadovė choreografė Birutė Letukaitė – tarp kūrėjų, 2019 metais sukūrusių ir žiūrovams pristačiusių daugiausia naujų kūrinių. Ji džiaugiasi, kad „Aura“ nestojo dirbti per pirmąjį karantiną, o smogus ant-rajai viruso bangai, teatras dar labiau susivienijo ir laikėsi teatro sezono pradžioje užsibrėžtų tikslų.

Artėjant Kalėdoms, trupės nariai, kurių nemažą dalį sudaro įvairių šalių piliečiai išvyko atostogų į namus Europoje ir už jos ribų, todėl planuojama, kad vaizdo transliacijos iš „Auros“ namų bus atnaujintos sausį. Su „Aura“ visam laikui atsisveikino trejus su puse metų teatre čia dirbęs šokėjas Matthew Dane'as Livingstonas iš New Yorko – jis išvyko tęsti šokėjo karjeros į Berlyną, kuriame jo laukia įdomūs kūrybiniai projektai.

Prieš atsisveikindamas Matthew savo kolegoms sukūrė 40 minučių dinamišką šokio spektaklį „Pluto“. Ši jo atsisveikinimo dovana „Aurai“ – choreografiškai sudėtingas spektaklis, įkandamas tik profesionaliems šokėjams. Buvo planuojama transliuoti spektaklį internetu, tačiau nuspręsta kantriai palaukti karantino pabaigos, kad premjerą būtų galima tinkamai paminėti teatro scenoje.

Daugiau nei tris sezonus šokęs „Auroje“, Matthew aktyviai dalyvavo šou verslo srityje, buvo gerai žinomas Lietuvos fotografijos, mados, muzikos scenose. Jis yra baigęs buvusio New Yorko mero vardu pavadintą Fiorello H. LaGuardia muzikos, meno ir performanso aukštoji mokykla New Yorke, po to dar mokėsi Londone. Atsitiktinai pamatęs „Aura“ skelbimą, kas ieškomi šokėjai, jis į Kauną atvyko bilietui išleidęs visas savo santaupas.

„Iš pradžių galvojau, ką aš čia veikiu, buvo nelengva priprasti, bet dabar tai yra mano antrieji namai. Njujorkiečiai ir kauniečiai turi šį tą bendro. Nors New Yorke žmonės net vaikšto daug greičiau nei Kaune, bet, esant reikalui, net ir labai skirtingi žmonės susivienija tiek ten, tiek čia“, – pasakojo atsisveikindamas šokėjas.

Jubiliejaus dovana – ir autobusų stotelė

Įvairių naujienų per antrąjį karantiną pasiūlė ir Nacionalinis Kauno dramos teatras – jis kvietė užsukti į interneto svetainę, skiltį „Teatras online“, kur sutalpinta nemažai skirtingų žanrų spektaklių. Be to, žiūrovai lapkritį ir gruodį pamatė keturis skirtingus online turus, kuriuos teatralai spėjo parengti iki karantino, ir premjerą.

2020 m. gruodžio 19-ąją sukako lygiai 100 metų, kai Kaune buvo suvaidintas pirmasis profesionalaus teatro spektaklis – režisierius Juozas Vaićkus pastatė Hermano Zudermano „Jonines“. Ta proga teatro laukė keletas staigmenų. Viena jų – po Lietuvą pradėjo važinėti ir teatro magiją skleisti šeši „Kautros“ tarp miestiniai autobusai, apipavidalinti teatro šimtmečio ženklais. Be to, šimtmečio proga Kauno miestas įteikė kiek didesnio formato kelio ženklą – tokį, koku šiomis dienomis buvo pažymėta viešojo transporto stotelė ties Kęstučio ir S. Daukanto gatvių sandūra. Garbingo jubiliejaus proga ji pakrikštyta būtent teatro vardu.

A. Areimos teatras pasiūlė premjerą „Testas“.

Lauros Vansėvičienės nuotr.

Tarpmiestiniai autobusai primena teatro sukaktį.

Kauno nacionalinio dramos teatro nuotr.

Teatru švenčiant šimtmetį, Kaunas praturtėjo puikiais teatriniais maršrutais – atvira lauko galerija „Teatro galerija 100: asmenybės kuria istoriją“, kultūrinis maršrutu programėlėje „walk15“ ir viešosios įstaigos „Kaunas IN“ It's Kaunastic serijos parengtu maršrutu „100 metų teatro“! „Teatro galerija100: asmenybės kuria istoriją“ paroda galima aplankyti virtualiai *audiogido dramosteatras.lt* puslapyje, šį turą galima panagrinėkite programėlėje „walk15“ – čia kiekvienas objektas įgarsintas aktoriaus Dainiaus Svobono balsu bei įamžintas nuotraukoje.

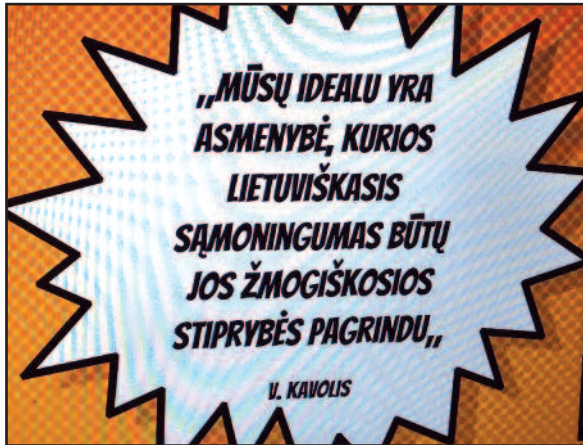
Išties įdomūs buvo „Teatras Online“ susitikimai – čia žiūrovų laukė teatro rekvizitininkas Karolis, kuris parodė teatro rekvizito sandėlyje kruopščiai laikomus įvairius daiktus, pasakojo jų istorijas. Kitoje virtualioje ekskursijoje aktorius ir muzikantas Mantas Zemleckas lydėjo į šio teatro Ilgąją salę, kur visai kita erdvė ir teatrinė aplinka – joje rodomi netgi alternatyvūs spektakliai, o žiūrovai pirmose eilėse gali sulaukti aktoriaus kvietimo įsijungti į spektaklio veiksmą. Žiūrovai galėjo pamatyti, kaip gimsta M. Zemlecko kuriamas Šuriko personažas spektaklyje „Keturi“.

Nukelta į 8 psl.

Mūsų išeivijos iškilieji

Astrida Petraitytė

II. Vytautui Kavoliui – 90!

2020-aisiais tiko minėti Vytautą Kavolį, šiam išeivijos sociologui, kultūrologui, literatūrologui būtų sukakę 90. Ta proga Vytauto Didžiojo universiteto (VDU) Lietuvių išeivijos institutas kartu su Prezidento Valdo Adamkaus biblioteka-muziejumi gruodžio 17-ą surengė nuotolinę konferenciją „Vytauto Kavolio pėdsakai intelektualiniame lietuvių žemėlapyje“.

V Kavolis (1930 09 08, Kaunas – 1996 06 24, Vilnius: mirė netikėtai, perskaitęs pranešimą „Santaros-Šviesos suvažiavime“) karui baigiantis kartu su tėvais pasitraukė į Vakarų. Grybštelkim šiek tiek iš enciklopedijos:

„Nuo 1949 gyveno Jungtinėse Amerikos Valstijose. Viskonsino, Čikagos, Harvardo universitetuose studijavo filosofiją, sociologiją ir antropologiją. 1954–58 dėstė Harvardo, 1958–59 Tuftso (Masačusetso valstija) universitetuose <...[ir kt.]> Nuo 1992 dėstė Vilniaus universitete, Vytauto Didžiojo universitete ir Klaipėdos universitete. <...> 1954–55 Lietuvių studentų sąjungos, 1952–54 Santaros pirmininkas. Su kitais įkūrė Santaros-Šviesos federaciją, buvo vienas jos vadovų. Nuo 1959 žurnalo *Metmenys* redaktorius. Vienas liberaliosios minties išeivijoje ugdytojų.“ / <https://www.vle.lt/straipsnis/vytautas-kavolis/> Daugybės kultūros, sociologijos ir pan. temoms skirtų knygų autorius (pvz., *Sąmoningumo trajektorijos: Lietuvių kultūros modernėjimo aspektai*, 1986).

Galiu paliudyti, kad Kavolio „aura“ dar vis yra apgaubusi lietuviškąją Santarą-Šviesą, ne vienerius metus dalyvauju jos suvažiavimuose Alantoje prie Molėtų – organizacijos „lopšį sūpavusiojo“ vardas vis paminimas. (Ši federacija radosi „Santarai“, JAV liberaliosios studentijos sambūriui, „pritraukus“ Vokietijoje pokariu susikūrusią jaunimo organizaciją „Šviesa“; jos kasmetiniai suvažiavimai iš Amerikos jau persikėlė į Nepriklausomybę atkūrusią Lietuvą).

Virtualioje konferencijoje pranešimus skaitė ir žinomi mokslininkai, ir VDU studentai, regis, turėję progos lankyti Vytauto Kavolio idėjoms skirtą seminarą.

Dauguma solidžių pranešėjų yra ir lietuviškosios Santaros organizatoriai, aktyvūs veikėjai – Egidijus Aleksandravičius (Lietuvių išeivijos instituto vadovas, matyt, ir pagrindinis šios konferencijos organizatorius), Darius Kuolys, Arūnas Sverdiolas (du pastarieji atstovauja Vilniaus universitetui). Sverdiolas perskaitė pirmąjį pranešimą – apie Kavolio egologiją (filosofinę ego sampratą). Kavolis nemažai rašė apie savo kartą: terminu „nužemintieji“ išreiškė priverstinai gimtosios žemės netekusio, esminį sukrėtimą patyrusio žmogaus ego. Kai nebėra į ką atsiremti, randasi svaiginantis vidinės tuštumos pojūtis, tačiau šios tuštumos pagrindas, pasak Kavolio – išsipareigojimas, solidarumas su bendrija. Kavolio darbuose, pranešėjo teigimu, gretinami tarsi nesusiejami dalykai: aš (ego) ir civilizacija, taip mėginant save patalpinti į didžiulės prasmės lauką.

Aleksandravičius priminė Atgimimo laikais pradėtą atkurti VDU, mūsų išeivių – ir Algirdo Avižienio, ir Kavolio – formuluotą universiteto misiją. Pranešėjas turėjo progos prisiminti savo susitikimus su Kavoliu Amerikoje – mat pokalbiuose ir formuluota universiteto kaip savos tautos, jos kultūros simbolinio centro vizija. Kavolis pasisakęs prieš sovietmečiu įsigalėjusią siaurą universitetų specializaciją, užsidarymą tautiniame gete, buvo už studentų galimybę individualiai susidėlioti savo studijas, tarpdiscipliniškumą.

Kuolys savo pranešimą įvardijo Kavolio ištarme, pakibusia klausimu: „ko vertas liberalizmas...“ Taigi liberalizmui keltos sąlygos, pirmiausia siejant jį su laisve. Svarbu ir laisvės, ir liberalizmo turinio, prasmės klausimai; liberalizmas – tai laisvų, savarankiškų žmonių sugyvenimo būdas. Į liberalų sambūrį gali telktis įvairių pažiūrų, net ideologijų žmonės; sutarimo pagrindas – nuosirdumas ir sąžinė. O laisvė įgyvendinama tik asmeniniu išsipareigojimu, bendrystėje su kitais. Nors būdamas kritinio mąstymo, Kavolis neatmetė tradicijos – be jos lais-

vė esanti tuščia. Istoriniu lygmeniu žvelgiant, liberalizmo vaidmuo – derinti kraštutinius, kovoti su socialine patologija, puoselėti humanistines elgesio normas.

Po šio pranešimo įsiterpė Aleksandravičius, išsakydamas tarsi priekaištą Kavoliui: jis ignoravęs lenkikalbius šaltinius, nematęs šios mūsų kultūros paveldėtos srovės... Kuolys pripažino, kad Kavolis buvęs alergiškas katalikiškai literatūrai, su juo kai kada verta ginčytis, o kai kuriuos teiginius galbūt dar būtų išplėtojęs, tikslinges – jei ne taip netikėtai nutrukęs gyvenimo kelias. Kuolys taip pat priminė, kad didžiausias autoritetas Kavoliui buvęs Radvila Juodasis, teigęs: po šio LDK įtakingo kunigaikščio mirties (1565 m.) buvusi paskutinė galimybė Lietuvai tapti svarbia pasauliui (galime suprasti – neišnaudota)...

(Didžiojo XVI a. Lietuvos Reformacijos veikėjo priminimas išprovokavo ir mane užklausti: ar liuteroniška Kavolio kilmė neturėjo įtakos jo moralinei laikysenai, nuostatoms ir pan.? Į raštu – tam skirtame ekrano laukelyje – pateiktą klausimą, Kuolys raštu ir atsakė: „Taip, liuteroniška kilmė Vytauto Kavolio nepriklausomam galvojimui turėjo įtakos.“ O man vis regisi, kad tas dėmuo: tėvas Martynas Kavolis – liuteronų kunigas – vis išleidžiamas iš aki-račio aptariant santarietiškai liberalią Kavolio asmenybę).

Laura Varnauskaitė (t. p. Vilniaus universiteto atstovė) Kavolio idėjas vertino iš sociologijos „varpinės“. Pasak jos, Kavolis sociologijai kėlė du pagrindinius reikalavimus, tai – istoriškumas ir moralinė, netgi idealistinė laikysena (ir jos formavimas).

VDU Išeivijos instituto mokslininkė Daiva Dapkutė aptarė Santaros kūrimąsi, būtasias konfrontacijas su senųjų tradicijų organizacijomis. Santaros, pokarinio JAV lietuvių studentų sambūrio, ideologiją ir formavo Vytautas Kavolis, neengdamas pasišaipyti iš skautiškos „degančių laužų kultūros“ (esą šios organizacijos lietuvybei trūksta intelektualumo, bet ji gyva). Ateitininkus įvardijęs kaip „klasikinį baletą“ (su nustatytais taisyklėmis, fiksuotomis „judesiu“ reikšmėmis), santariečiams Kavolis priskyrė „išraiškos šokio“ metaforą. Sakyt: santariečiai, nusistatę prieš formalią struktūrą, patys kentėjo dėl drausmės, pareiškimo trūkumo. Bet palaipsniui pavykę suderinti tarsi nesuderinama – tapti gyvybinga „organizacija be organizacijos“. O Kavolis Santarai kėlęs uždavinį tapti „nepopuliarių dalykų agentūra“, derinti senąsias tradicijas su naujais ieškojimais.

Nukelta į 7 psl.

Profesorius Egidijus Aleksandravičius

G. Gedvila dalijosi prisiminimais

Darius Kuolys.

A. Petraitytės nuotraukos

Balzeko lietuvių kultūros muziejaus virtualinė paroda

Įsivaizduokite, kad vaikštote po muziejų. Stabtelėkite, norėdami įdėmiau apžiūrėti eksponatą, geriau įsižiūrėti į paveikslą, įsiskaityti gilesnių minčių sukeltą aprašymą. Po to pamažu einate link kito jūsų dėmesį patraukusio objekto.

Tačiau šiuo metu ateiti į muziejų gal nėra galimybių. Todėl per ateinančias 52 savaites Balzeko muziejus ateis į jūsų namus - rasite mus Facebook puslapyje ir mūsų internetinėje svetainėje adresu balzekasmuseum.org.

This program is sponsored in part by the Illinois Arts Council Agency, Illinois Humanities, the City of Chicago DCASE, CityArts and the private members and donors of the Balzekas Museum.

Normalūs žmonės

Ieva Marija Mendeikaitė

Normalus – žodis, kuris šiais laikais gali sukelti įvairių reakcijų. Kas yra normalu? Kas apibrėžia žodį „normalu“? Kas nutiks, jeigu nebūsi „normalus“? Ar būti normaliu – žmogaus siekiamybė ar būtinybė? Dėl to, kas slepiasi po šiuo žodžiu žmonės neretai jo vengia, pakeisdami žodį „normalus“ į „tradicinis“ ar „įprastas“. Todėl, iškyla klausimas, kodėl Airijos rašytojos knyga pavadinimu „Normalūs žmonės“, parašyta vos prieš keletą metų, tapo tokia populiari šiandien? Ar knygos skaitytojas susitapatina su tuo, kas yra „nenormalu“? Ar supranta, kad siekiant atitikti sąvoką, būti traktuojamam „normaliu“ reikia atitikti tam tikras visuomenės taisykles ir elgsenas? Ir ar pati autorė tokį emocinį knygos foną sukuria siekdama padėti skaitytojui suprasti savo išgyventus nutikimus platesniame kontekste, o gal tam, kad įgarsindama tuos nutikimus, taptų savotiška „šiuolaikinio balso“ atstove?

„Normalūs žmonės“ – airių rašytojos Sally Rooney romanai, parašyti 2018 metais. Tai jau antrasis autorės romanai, tačiau būtent „Normalūs žmonės“ tapo perkamiausia knyga JAV, o per pirmuosius keturis mėnesius šios knygos buvo nupirktas beveik 64 000 egzempliorių. Knyga sulaukė tokio populiarumo, kad pagal ją sukurtas mini serialas buvo nominuotas „Emmy“ apdovanojimui!

Pats romanai pasakoja apie sudėtingą dviejų paauglių – Connello ir Marianne – draugystę ir iš to gimstančius ir bręstančius jų tarpusavio santykius. Kartu mokėsi toje pačioje vidurinėje mokykloje Sligo grafystėje, vėliau supranta, jog jų keliai susikirto ir pasirinkus mokytis tame pačiame Trinity koledže, Dubline. Šioje vietoje gana nesunku įžvelgti ir autorės romane minimas 2008 m. Airijos ekonominio nuosmukio detales, kurios pačiai knygai suteikia tam tikro gyvybingumo.

Tačiau pagrindinė istorija sukasi apie tai, kas yra Connellis ir Marianne. Connellis – populiarus,

gražus ir labai protingas vidurinės mokyklos moksleivis, užmezgantis santykius su nepopuliariaja, bauginančia, tačiau išskirtinai protinga Marianne, kurios mama dirba valytoja Connello šeimos name. Vėliau kūrinyje, supratęs skirtingus socialinius sluoksnius tarp savęs ir Marianne, Connellis gėdijasi ir nuo mokyklos draugų slepia šiuos judviejų santykius, o Marianne, su tuo tarsi susitaikiusi, neprašo nieko kito, tik naktimis būti kartu.

Kai pagalvoji, atrodo gana nuvalkiota visa tai – populiarinio/nepopuliariosios tematika, ir pats kūrinio siužetas nėra toks, kuris sužadintų norą skaityti. Tačiau beskaitant knygą supratau, kad vis dėlto tai labai vienišo ir liūdno žmogaus istorija, o kai kurie skyriai tikrai privertė minutei užversti knygą ir pagalvoti; „Oho, jeigu su tuo susitapatina tiek dabartinių jaunų žmonių, ateinanči kartą turėtų būti tikrai labai liūdna“. Veikėjų santykiai, iš pradžių buvę gana lėkšti, kartu su istorijos eiga pradėjo labiau atsiskleisti. Marianne pamažu leido sau siekti tiek atviriau išreikšti savo mintis Connelliui, o šis, savo ruožtu, daug drąsiau galėdavo jaustis būdamas šalia Marianne. Nors kartais abu galėdavo išvaryti iš proto savo tylėjimu ar nemokėjimu reikšti jausmų; beskaitant knygą pradėdi matyti ir save tokių metų, kuomet nebuvo drąsos ar suvokimo nei ką jausti, nei kaip teisingai tai išreikšti tave supantiems žmonėms. Tad savo lėkštumu, dramatiškumu ir kartais perdėtu emocijų kratiniu Marianne ir Connellis vis dėlto atgydavo, o jų likimas pradėjo rūpėti vis labiau.

Ypatingai aktuali, liūdna, iki skausmo tikra knygos dalis – Marianne išpūdziai iš mokyklos, kai patirdavo patyčias. Užsidariusi, bijanti ir nenorinti su niekuo bendrauti, nepaprastai liūdna ir prasmės nematanti mergina dienas praleisdavo gulindama lovoje ir skaitydama knygas. Vienintelis Connellis buvo tas, su kuriuo ji jautėsi pakankamai jaukiai, kad galėtų pasidalinti savo išgyvenimais ar mintimis. „Ne pirmą kartą Marianne mano, kad žiaurumas kenkia ne tik aukai, bet ir smurtautojui, o gal net ir dar labiau jį veikia, ir gal net visam laikui. Nieko labai prasmingo apie save nesužinoje, kai iš mūsų tyčiojasi; bet tyčiodamiesi iš ko nors kito sužinoje tai, ko niekada negalime pamiršti.“

Įdomu ir tai, kad nors pagrindiniai knygos veikėjai yra vienišiai, nuoširdžiai ir giliai širdyje tikintys, jog temėgsta tik vienas kito kompaniją, šalia jų visuomet regime vieną ar daugiau žmonių. Jaučiamas nuolatinis bendraamžių spaudimas, socialiniai lūkesčiai, būtinybė padaryti išpūdį ir pasirodyti prieš kitus, kuris knygoje tampa vis aktualesniu ir svarbesniu aspektu. Galbūt taip autorė bandė parodyti, jog reikėtų gana aštriai kritikuoti dabartinę mūsų jauseną, jog esame skolingi būtinybė kažką vienas kitam įrodyti, pasirodyti. Atsisakyti to, ką myli, ko nori dėl tam tikro socialinio statuso ar kito pripažinimo. „Robui niekas nesuteikė tiek prasmės kiek kitų pritarimas; kad apie jį gerai galvotų, kad turėtų geresnį socialinį statusą. Jis būtų išdavęs bet kokią draugystę, atidavęs bet koki artimųjų pasitikėjimą, bet kokias vertybes dėl pažado tapti visų pripažintam.“

Tačiau knygoje gausu ir ironijos, nuoširdumo, tiesos, gėrio. Nors pagrindinius veikėjus kamuoja klasės ir intelektualinio vientisumo klausimai, ypač nuovokus žvilgsnis į save per judviejų tarpusavio santykius padeda rasti vienas kitą ir save. Atrasti nuoširdų, neveidmainišką, teisingą ir atvirą savo balsą ir jį įgarsinti.

Perskaičius knygą iškyla klausimas – ar Connellis buvo reikalingas Marianne nugalėti savo žemos savivertės trūkumus, ar jis buvo tas, kuris padėjo jiems klestėti? Ar Connello siekis būti „normaliu“ ir pritaipiti sukėlė jo emocinius nuopuolius ar

šie emociniai nuopuoliai buvo tai, kas vertė Connelli būti „normaliu“? Kodėl iš pažiūros vienas su kitu atvirai apie monogamiją, klasių skirtumus, intymumą kalbantys veikėjai negali vienas kitam pripažinti kartais pačių elementariausių jausmų?

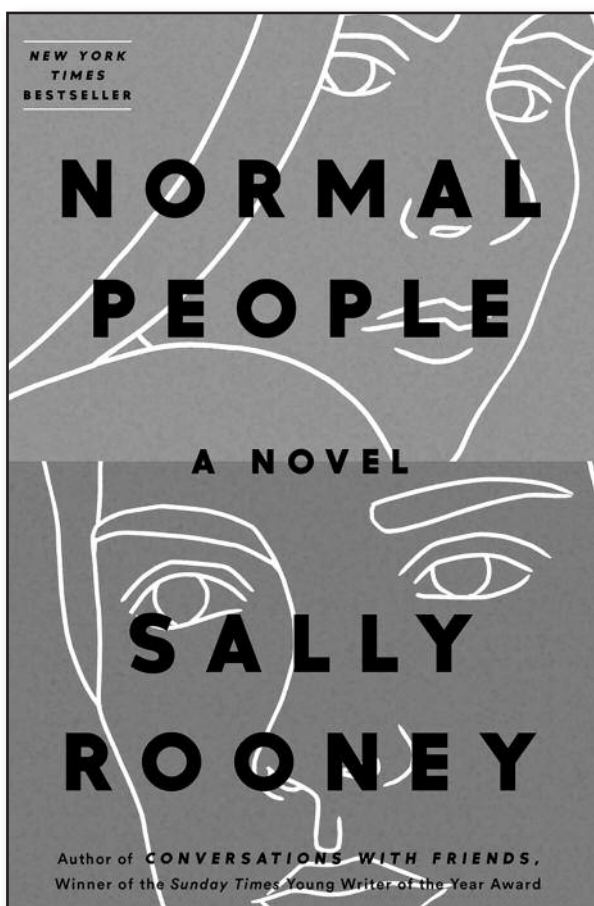
Taip pat gana įdomus aspektas, kad pati Sally Rooney ne kartą identifikavo save kaip marksistę. Tai buvo galima pastebėti ir „Normaliuose žmonėse“, kai Connellis ir Marianne kalbėjo apie komunistų manifestą, o Marianne ne kartą pamini kapitalistinės sistemos siekį gaminti produktus net

Sally Rooney romanai virto miniseriale

tada, kai jų nereikia. Tad nors ir sulaukęs didelio populiarumo, Sally Rooney romanai „Normalūs žmonės“ ir Lenny Abrahamson BBC šio romano adaptacija sulaukė tiek pat kritikos dėl gana politiškai pateiktų socialinių klasių skirtumų ar veikėjų bendravimo.

Vis dėlto nors knyga sukelia šokių tokių klausimų, ar verta ją skaityti, ar toks siužetas tikrai man, manau, kad ją verta perskaityti vien dėl to, kad būtų galima susipažinti su šiuolaikine Airijos literatūra. Sužinoti, kas šiuo metu yra aktualu, su kuo jaunoji karta taip stipriai susitapatina, jog šis tekstas žaibo greičiu tampa mini serialu, nominuojamas „Emmy“ apdovanojimui ir pelno skirtingų žmonių pripažinimą. Taip pat vertėtų atsiminti, kad pats romanai buvo įtrauktas į „Man Booker“ premijos 2018 m. sąrašą. Tais pačiais metais knyga buvo išrinkta 2018 m. „Waterstones“ metų knyga ir laimėjo „Geriausio romano“ vardą Kosta knygos apdovanojimuose. 2019 m. romanai pateko į moterų grožinės literatūros premijos sąrašą. Tais pačiais metais romanai užėmė 25 vietą „The Guardian“ 100 geriausių XXI amžiaus knygų sąrašą.

Por Miriam Griszka,
Presidenta de Argentinos Lituanių Bendruomenė
Comunidad Lituana De Argentina

LABAS VYTAUTAS! SVEIKI ATVIKE VISIEMS!

A galope firme, como buen lituano, llega "Vytautas", el diario digital de los lituanos en Argentina.

Producido íntegramente por Argentinos Lituanių Bendruomenė (ALB-ALOST), resulta un gusto y un gran orgullo presentarlo y darle una cálida bienvenida.

Vytautas propone un puente, un acercamiento entre los lituanos, los descendientes, los lituanos por adopción y los lituanos de corazón.

Resultado de un intenso trabajo colectivo, invitamos a un paseo por varias temáticas. Novedades de las instituciones lituanas en nuestro país, actualidad de Lituania, actividades de los lituanos del mundo, información interesante sobre tradiciones, arte, cultura, idioma, gastronomía e historia.

Pasado, presente y futuro de la tierra de nuestros ancestros, tan armada y con tanta impronta.

A Vytautas lo nutrimos entre todos. Bienvenidos a sumar sus anécdotas, sus conocimientos, y a hacer de esta caballería, un lituano robusto e interesante.

Labal adū!
Miriam Griszka
Presidenta ALB-ALOST

VYTAUTAS PUBLIKACIJA DE ARGENTINOS LIETUVIŲ BENDRUOMENĖ - COMUNIDAD LITUANA DE ARGENTINA

UN ANCLA CON SENTIMIENTO LITUANO

CONJUNTO DE DANZAS INKARAS DEL CENTRO LITUANO.

Un ancla es un objeto pequeño, pero sostiene un enorme barco. Así debe ser el nombre del conjunto de danzas del Centro Lituano. INKARAS mantendrá con firmeza un gran barco, el de la Lituania en esas tierras lejanas. Así expresó Alfredo Stankevičius sus deseos de que el conjunto de danzas del Centro Lituano tuviera un nombre. Y así fue. INKARAS ya lleva 47 años invitando a todos, sustentando y consolidando el sentimiento lituano desde este rincón de la Ciudad de Buenos Aires.

El Centro Lituano fue fundado el día de octubre de 1925 y los bailarines lituanos su lugar apenas este tuvo un escenario. Un grupo de jóvenes, JUNIMAS, se reunió para ensayar unos pocos actos de bodas especiales como el Día de la Madre, Aniversario, fiestas en la Pirroquia o una esperada excursión a la ciudad de Berisso.

Ya desde fines de la década del 50 se fue gestando un movimiento de jóvenes entusiastas con nuevas ideas, una agrupación llamada CL 87 que organizaba bailes en los cuales mucha juventud participaba y disfrutaba. A la vez principando los niños una nueva comisión directiva fue tomando el lugar de los fundadores y dando paso a una nueva generación al mando de la institución. En el año 1973 decidieron convocar a uno de los bailarines más entusiastas de JUNIMAS a subir al barco y ser director del primer conjunto de danzas estable y permanente. José Pulikas aceptó este desafío y así INKARAS nace en el CL, permitiendo y formando el despliegue y engrandecimiento de la cultura lituana en la ciudad de BA.

La música en esos tiempos era en vivo. Oscar Juleta primero con un órgano y más tarde con su bandoneón las acompañó por muchos años cada sábado y en cada actuación en escenarios diversos. INKARAS representó al CL en cada sitio al que fue invitado: escuelas, fiestas sociales, casamientos, fiestas de colectividades, eventos del día del inmigrante organizados por el CCAA, fiestas provinciales a lo largo de todo nuestro país. Llegó a países vecinos en varias oportunidades y a la fiesta máxima del baile "Soklių šventė", en esos tiempos llevada a cabo en Estados Unidos, participando en los años 1984, 1988, 1994, 1995 y 2000.

Si bien en las primeras décadas el director de INKARAS fue José Pulikas, otros directores han tenido la oportunidad de llevar adelante este compromiso con el Centro Lituano y la lituanidad: Enrique Cikota, Cristian Marne, Marcelo Bardini, Sandro Nekševičius, Juan Baldis, Estela Ribka, Carolina Niveta Tamajalinas y actualmente Juan Pablo Luna Pupolis junto a Natalia Alabazero-Mičiūcas.

VYTAUTAS PUBLIKACIJA DE ARGENTINOS LIETUVIŲ BENDRUOMENĖ - COMUNIDAD LITUANA DE ARGENTINA

MOČIUTĖS RECEPTAI

RECETAS TRADICIONALES DE LA ABUELA LITUANA

Kūčiukai

(Plato tradicional de la cena de Navidad. Simboliza el pan de la última cena).

Ingredientes:
200 ml de agua
400-500 g de harina
12 cucharadas de azúcar
2 cucharadas de aceite
3 cucharadas de semillas de amapola
1 sobrecito de levadura en polvo
1 pizca de sal

Preparación:
1- Coloque en un bol grande el agua fría y agregue la levadura, una cucharada de azúcar y una pizca de la harina.
2- Mezcle hasta lograr que la masa quede con una consistencia líquida.
3- Espolvoree mas harina por encima y cubra a superficie de la masa. Deje reposar en un lugar cálido durante media hora hasta que la superficie comience a agrietarse.
4- Coloque las semillas de amapola en una taza y vierta agua hirviendo para quitarles el sabor amargo. Escórralo después de algunos minutos.
5- Cuando la masa con levadura se desquite, mezcle y agregue el aceite, el azúcar restante, una pizca de sal y las semillas escuamadas. Mezcle nuevamente junto con la harina, tamizada, hasta que pueda amasar con las manos.
6- Al igual que al preparar "Nogėlis", divida la masa en partes y amase cada parte en forma de bolas. Corte y pise.
7- Coloque los de manera espaciada sobre papel emanteado en una fuente de horno.
8- Cocine a temperatura moderada durante 20 minutos, hasta que estén dorados.

Tinginys

(Perezoso. Su nombre se debe a que es fácil y rápido de preparar).

Ingredientes:
2 paquetes de galletitas Vociación o Maná
150 g de mermelada
1 pote de leche condensada
3-4 cucharadas copiosas de cacao amargo.
Opcional: nueces picadas;
1 barra de chocolate de taza

Preparación:
1- Dentro de un bol, con las manos parte las galletitas en trozos, no demasiado pequeños, así sea.
2- Bornee a detrás la mermelada en un recipiente a suro Maris, agregue el cacao y mezcle. Luego incorpore la leche condensada y mezcle hasta que la preparación se integre y cocine. Si tiene granitos puede retirar el recipiente de fuego y batir con "mimpimer". Agregue las nueces picadas.
3- Coloque la preparación sobre las galletitas troceadas y mezcle de manera que todos las partes queden bien integradas.
4- En un molde de budín inglés o en una fuente, coloque papel film lo suficientemente largo para que haga de tapa.
5- Vuelque la preparación en el molde, pase por encima el papel film y presione con las manos para que el postre quede compacto.
6- Lleve a la heladera durante 3 o 4 horas. Puede retirar de la heladera unas horas antes de servir para que la textura sea más blanda.

VYTAUTAS PUBLIKACIJA DE ARGENTINOS LIETUVIŲ BENDRUOMENĖ - COMUNIDAD LITUANA DE ARGENTINA

Naujasis Argentinos lietuvių leidinys „Vytautas“

Argentinos lietuviai vėl turi savo leidinį

Deimantė Žukauskienė

XX a. pradžioje pagrindine lietuvių emigracijos kryptimi tapo Pietų Amerikos šalys, o bene populiariausias kelionės tikslas – Argentina. Gausėjanti Argentinos lietuvių bendruomenė susitiko su kitokia socialine bei kultūrine aplinka, kuri, be abejo, įtakoją lietuvių kasdinių įpročių kaitą bei lėmė lietuvių tautinės tapatybės formavimąsi.

Atsirado būtinybė Argentinoje leisti periodinį leidinį lietuvių kalba. Pirmasis lietuviškas periodinis leidinys Argentinoje pasirodė 1917 m. Tai buvo lietuvių emigrantų reikalams skirtas laikraštis „Žvaigždutė“, kurį redagavo Jonas Padvalskis. Jis ėjo apie metus. 1919 m. gruodžio mėn. Lietuvių socialistų sąjunga Beriso mieste išleido vienkartinį leidinį „Biuletinas“, o 1920 m. trumpai leido laikraštį „Proletaras“. Prieš Antrąjį pasaulinį karą Argentinoje leista per 20 įvairių periodinių leidinių. Seniausią Pietų Amerikos laikraštį – „Argentinos lietuvių balsas“ (iki 1930 m. – „Balsas“), leista 1927–2001 m. Buenos Airezė įkūrė antrosios lietuvių emigracinės bangos atstovai. Leidinyje atsispindi lietuvių išeivių visuomeninė, kultūrinė veikla, informacija apie įvykius Lietuvoje ir visame pasaulyje.

Daugelio Argentinoje susikūrusių lietuvių kultūros draugijų pagrindinis tikslas – išsaugoti lietuvių kalbą, kultūrą, tačiau dažnai organizacijos tarpusavyje nesutarė ir veikė atskirai. Nesutarimų padaugėjo 4-jame dešimtmetyje, kai tos organizacijos pradėjo leisti daugiau lietuviškų leidinių, kuriuose atsispindėjo leidėjų pažiūros, nuomonė. Vis dėlto Argentinos lietuvių spauda siekė prisidėti prie lietuvių bendruomenės Argentinoje formavimosi ir tautinio identiteto puoselėjimo. Keletą tokių leidinių toliau paminėsiu straipsnyje. „Laikas“ įkurtas 1948 m. ir leistas iki 2002 metų – patriotinio ir religinio turinio leidinys, kurį įkūrė po Antrojo pasaulinio karo į Argentiną atvykę tėvai marijonai. Marijonai suvienijo lietuviškos kultūros puoselėjimo, išsaugojimo darbui jaunesniąją ir vyresniąją lietuvių kartas. Leidinyje, be religinės tematikos, publikuotos lietuvių išeivių gyvenimo naujienos, renginių akimirkos, įvairių organizacijų veikla, Lietuvos gyvenimo aktualijos, daug dėmesio skirta Lietuvos laisvės klausimui.

Po Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo Argentinos lietuviai turėjo permaštyti savo veiklos gaires, rasti naujų vienijimosi tikslų. Per ilgą gyvenimo „ispaniškame žemyne“ laiką dauguma lietuvių buvo asimiliavęsi, trūko motyvacijos lietuvių kultūros vystymui, sklaidai, reikėjo suburti nemažas naujų spaudos darbuotojų gretas, nes ankstesnieji buvo mirę arba nepajėgūs dirbti, o lietuviškos spaudos išlaikymui reikėjo dar ir lėšų.

Po 2000-ųjų, kai visas pasaulis kėlėsi į internetą,

ten pamažu kėlėsi ir tradicinė spauda. Tuo metu informacinius biuletenius leido „Susivienijimas lietuvių Argentinoje“ („Boletín informativo Sociedad de S.M. Lituanos Unidos en la Argentina „Zinios“), „Argentinos lietuvių centras“ („Boletín informativo Centro Lituano“), seniausia (įkurta 1909 m.) Pietų Amerikoje Argentinos lietuvių draugija „Nemunas“ („Boletín informativo Sociedad Cultural Lituana „Nemunas“). Dauguma šių leidinių platinti elektroniniu būdu draugijos nariams ir bičiuliams. Tekstai pateikti ispanų kalba kartais su anotacijos vertimu į lietuvių kalbą. Biuleteniuose atsispindi draugijų veikla, svarbiausi įvykiai, dalijamasi įdomia, naudinga, aktualia informacija apie Argentiną ir Lietuvą. 2019 m. liepą išėjo paskutinis „Susivienijimo lietuvių Argentinoje“ biuletenis. Tai buvo paskutinis lietuvių kilmės tautiečių leistas spaudinys ir Argentinoje, ir visoje Pietų Amerikoje. Todėl kurį laiką lietuvių bendruomenės Argentinoje aktyviai pristatė savo veiklas socialiniuose tinkluose.

Labai džiugu, jog Argentinos lietuviai ir vėl turi savo leidinį. Argentinos Lietuvių Bendruomenė (LB) pradėjo leisti skaitmeninį žurnalą „Vytautas“. 2020 m. lapkritį pasirodė pirmasis jo numeris, o kita leidinio numerį numatoma išleisti vasarį. Nors Argentinoje būta ir kitų lietuviškų leidinių, „Vytautas“ yra pir-

masis laikraštis, sukurtas bendradarbiaujant su Argentinos LB sudarančiomis organizacijomis. Jis išleistas ispanų kalba, norint, jog leidinys pasiektų kuo daugiau skaitytojų. Prie biuletenio leidybos (idėjomis, straipsniais, pastabomis) buvo skatinami prisijungti visi nemažos Argentinos lietuvių bendruomenės nariai.

Leidinyje apžvelgiami svarbiausi lietuvių bendruomeninio (ir ne tik) gyvenimo įvykiai, renginiai, apylinkių ir jaunimo sąjungos veikla. Ypatingas dėmesys skiriamas kultūrai ir menui, istorijai, lietuviškoms tradicijoms, šių dienų aktualijoms. Leidinys parengtas atsizvelgiant į skirtingo amžiaus ir interesų narius.

Leidinio pagrindiniai tikslai – puoselėti lietuvių tautiškumą, parodyti lietuvių bendruomenės Argentinoje veiklą: aprašyti buvusius ir planuojamus renginius, pristatyti lietuvių veiklos grupes, supažindinti su bendruomenės istorija, pristatyti bendruomenės narius, skelbti Pasaulio Lietuvių Bendruomenės naujienas.

Įvadiniame žodyje redakcija rašo, jog kviečia puoselėti „Vytautą“, pridėti savo žiniomis ir paversti šį leidinį tvirtu ir įdomiu.

To ir norėtuši palinkėti šio naujo leidinio leidėjams.

Vytautai Kavoliui – 90!

Atkelta iš 5 psl.

Po šio pranešimo prasmingai įsiterpė, regis, vienintelis užjūrio klausytojas – Gabriel Gedvila (sakyta: iš Seattle). Pasak jo, į Santarą, kai ji įsikūrė, buvo žiūrima kaip į revoliucinę organizaciją. Gedvila galėjo pasidalinti asmeniniais dalyvavusiojo prisiminimais: 1956-aisiais buvęs Santaros valdyboje atsakingas už naujus narius, po metų kitų turėjęs organizuoti programą „Gyvosios lietuviybės mėnuo“. Nekart jo diskutuota – ir per naktį – su Kavoliu.

Nemenką pranešėjų dalį sudarė VDU studentai – nuo bakalaurų iki doktorantų.

Išskyrus Paryžiuje, kaip sakyta, įsikūrusią doktorantę Akvilę Kabašinskaitę, papasakojusią apie Algirdo Juliaus Greimo „atspindžius“ Prancūzijos spaudoje ir radijo laidose, visi kiti, suprantama, gvildeno kavoliškas temas.

Inga Videikaitė žvilgsnį kreipė į individualizmą, kurio, Kavolio manymu, lietuviams trūks ta. Individualizmą kaip laisvą asmenybės raišką jis priešpastatęs privatizmui, t.y. egoizmui. Individualizmo (kaip laisvės siekio visai visuomenei) ir privatizmo (laisvės, nesirengiant duoti „grąžos“) neaplenkė ir Mindaugas Lastas, aptardamas

Kavolio požiūrį į sovietinę ir postsovietinę Lietuvą.

Dainiaus Genio dėmesio centre buvo emigracijos ypatumai (kiti ir įvairesni nei pokarinės emigracijos išvykimo motyvai Nepriklausomybės laikotarpiu), emigrantų požiūris į tėvynę. Problema iliustruota empiriniais išeivijos apklausos duomenimis bei Kavolio citata: „Mūsų idealu yra asmenybė, kurios lietuviškasis sąmoningumas būtų jos žmogiškosios stiprybės pagrindu“.

Evelinos Čiburaitės pranešime aptarta tolerancija – ji susijusi su Kavolio pabrėžta moralės svarba (nepamiršta pridurti, kad Lietuvoje dar nemažai seksistų, homofobų ir pan.).

Romas Jonaitis pasigilino į Kavolio pamąstymus religine tema – remtasi daugiausia publikacijomis „Metmenyse“. Į religiją Kavolio žiūrėta kaip į žmogaus sąmonės konstrukta. Svarbus jo išsakytas paradoksas: dvasinė pažanga priklausoma nuo tu, kurie šia pažanga nebetiki.

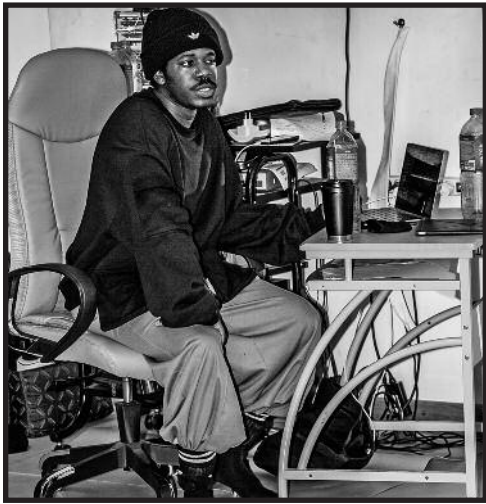
Aleksandravičius, organizatoriaus teise ir priederme taręs baigiamąjį žodį, prisiminė istoriko Kęstučio Skrupskelio kadais jam pasakytus žodžius: Kavolis visai ne mokslininkas – moralistas. Jo paties reakcija buvusi: „Užtat koks moralistas!“ Matyt, dar verta laukti šio santariečio visuomeninės, pilietinės, moralinės pozicijos, mokslinių išvalgų refleksijos, tegu ir kritinės.

Lietuvos teatrai karantine

Atkelta iš 4 psl.

Dar viena ekskursija pakvietė pasivaikščioti po teatro dažais, klijais ir kūryba kvepiančias spektaklių dekoracijų gamybos dirbtuves, kuriose telpa meninės ambicijos, polėkis ir kruopštus darbas. Čia buvo galima sužinoti, kaip gimsta dekoracijos, kokios medžiagos joms naudojamos. Tuo metu čia vyko būsimo spektaklio „Ne sau žmonės“ pagal Vydūno kūrybą dekoracijų gamybos procesas ir pagal dailininko Jono Arčikausko užmanymą meistrai restauravo arfą bei gamino arklį galvą.

Turininga buvo žinomo teatro ak-

Atsiveikinimo proga amerikietis šokėjas padovanojo spektaklį.

Šokio teatro „Aura“ archyvo nuotr.

toriaus Dainiaus Svobono ekskursija – jis pakvietė į teatro užkulius, kai ten vyko daugelio mėgstamas spektaklis W. Shakespeare'o „Hamletas“. Žiūrovai galėjo pamatyti paskutinius techninius pasiruošimo spektakliui momentus, užsukti pas D. Svoboną į grimo kambarį, kuriame jis prieš kiekvieną spektaklį kaupiasi. Aktorius šiame spektaklyje įkūnija du personažus: karalių ir karalienę.

Antrojo karantino metu Kauno nacionalinis dramos teatras pakvietė ir į pirmąją šio sezono virtualią premjerą „Batsiuviai“ pagal Witkacy pjesę. Šis pastatymas – Lietuvos kultūros tarybos remiama NKDT ir teatro „Utopia“ koprodukcija. Jį pastatė jaunosios kartos režisierius Antanas Obcarskas pagal vieno žinomųjų lenkų avangardistų Stanislawo Ignacy Witkiewiczaus-Witkacy pjesę „Batsiuviai“.

Pasiūlė kinematografinį spektaklį

Nepaliko be dėmesio žiūrovų ir Arūno Areimos teatras, nuolat stebinant originaliais pastatymais. Rugšėji šis teatras pakvietė į premjerą Rolando Schimmelpfennigo „Už geresnį pasaulį“, kurią gruodžio mėnesį jau galima buvo pamatyti virtualiai. Tai kinematografinis pasakojimas apie save naikinančią žmoniją. Šio spektaklio pagrindas – beveik 7 mėnesius trukęs kūrybinis procesas, kurio metu buvo atrastas ne tik naujas sceninio mąstymo būdas, bet gimė ir išskirtinė spektaklio forma – šiandien tai ne tik spektaklis, bet ir pirmasis pilno metro AAT kinematografinis darbas.

Tai atviroje erdvėje nufilmuotas filmas – fantastinis pasakojimas, kviečiantis žiūrovą pažvelgti į sutirštintą dabartinę socialinę ir psichologinę žmonijos realybę, susidurti su galimais žmogaus neatsakomybės sukeltais padariniais. Režisierius A. Areima šiame kūrinyje plėtoja mintį, jog žmogus turėtų ieškoti gilaus santykio su gamta, į ją žvelgti ne iš naikinimo, o iš išsaugojimo perspektyvos.

Prieš pat Naujuosius metus du kartus buvo galima virtualiai pamatyti naujausią šio teatro premjerą „Testas“. Šios pjesės autorius Lukas Bārfussas yra vienas žymiausių šiuolaikinių vokiečių dramaturgų, parašęs per trisdešimt pjesių, jo kūryba yra plačiai pristatoma svarbiausiuose Vokietijos ir pasaulio teatruose. L. Bārfusso kūrybai būdingas nemalonių, tačiau visuomenei svarbių vidinių, intymų socialinių problemų vaizdavimas be išankstinio nusistatymo ir teisimo – dramaturgas savo kūryboje yra nelinkęs duoti tiesioginių atsakymų drąsiai keliamais socialiniams klausimams.

Pjesės „Testas“ veikėjai – pasimetę, tenkinantys vien savo poreikius ir ego. „Šeima daro tave silpną“ – tai pjesės veikėjo Tėvo žodžiai, puikiai atspindintys pjesės esmę ir paradoksą. Pasak spektaklio režisieriaus A. Areimos, meilė ir teoriškai, ir praktiškai vis dar yra diskursyvus kovos laukas, kuriame kasdien vyksta daugybė šiuolaikinių konfliktų dėl lyties, seksualinės ir kultūrinės tapatybės. Krikščioniškomis vertybėmis paremta santuokos idėja patiria pralaimėjimą ir dėl moralinių vertybių slinkties – pagarbą, atsakomybę, saugumo troškimą keičia išsiblaškytas, melas, konkurencija tiek šeimos viduje, tiek visuomenėje.

„Versmės“ festivalis sulaukė didelio susidomėjimo

Lietuvos nacionalinis dramos teatras (LNDT) lapkričiui baigiantis suorganizavo šiuolaikinės dramaturgijos festivalio „Versmė“ skaitymus, kurie suteikė progą susipažinti su estų drama ir lietuvių autorių bandymu rašyti savas distopijas teatrui. Šįkart pjesių pristatymas vyko virtualioje erdvėje, tačiau kūrybinės komandos puikiai prisitaikė prie formato, kurį padiktavo gyvo ryšio vengti verčianti nūdienos situacija.

Žiūrovams šiemet buvo pristatyti šie pjesių skaitymai: Linos Buividavičiūtės „Skausmo klinika“ (režisuotas Giedrės Kriauciūnaitės-Vosylienės), Godos Simonaitytės „Karalius Latras“ (režisuotas Augusto Gornatkevičiaus), estų dramaturgų kūrinių: Siimo Nurkiko „Ar aš dabar gyvas“ (režisuotas Kamilės Gudmonaitės), Jaano Kruusvallo „Lygumų gaudesiai“ (režisuotas Gretos Štiormer), Martino Alguso „Sieros magnolijos“ (režisuotas Eglės Švedkauskaitės).

Virtualūs pjesių pristatymai šiemet sulaukė 2 138 unikalių peržiūrų (su pasikartojančiais apsilankymais – 2 566 peržiūrų). Buvo pasiekta kelis kartus didesnė auditorija nei fiziniuose skaitymuose, vykusiuose ankstesniais metais. Didelę šių metų festivalio auditorijos dalį sudarė būtent žiūrovai iš kitų Lietuvos miestų ir miestelių. „Tai parodė, kaip svarbu sutelkti dėmesį ir į šiuolaikinės dramaturgijos sklaidą regionuose, kur žiūrovai yra aktyvūs, smalsūs ir sekantys teatro naujienas“, – sakė LNDT generalinis direktorius Martynas Budraitis.

Lemiamas Lietuvos momentas

Atkelta iš 3 psl.

* * * *

Praėjus 30 metų, kokią reikšmę turėtume skirti 1991 m. sausio 13-tai dienai? Spėju, kad lietuviams tėvynėje ir diasporoje, tiesiogiai ar iš tolo vaizduotėje patyrušiams tą įvykį, tai tebėra galingų emocijų šaltinis: liūdesys, pyktis ir pasididžiavimas. Žinau, kad taip yra mano atveju. Vartydamas vaizdinę knygą, kurią 1991 m. JAV Lietuvių Bendruomenė paskubėjo išspausdinti, kad sauso 13-osios žudynės būtų atskleistos visame jų siaubingume, vis dar esu sujaudintas, kai žiūriu prie Sporto arenas ties Neries upės išrikiuotų gedinčiųjų nuotrauką ir perskaitau antraštę: „500 000 žmonių atėjo pagerbti skerdynių prie radijo ir televizijos bokšto aukų.“ Pusė milijono žmonių – tai gedinčios tautos apoteozė. Ir štai tas žodis – skerdynės. Aš iki šiol vengiau jį naudoti, suprasdamas, kaip lengvai toks galingas žodis gali būti atmetas kaip hiperbolė, sumenkinant apibūdinamą įvykių patikimumą. „Žudymas“ ir „tragedija“ yra mažiau provokuojantys žodžiai; „skerdynės“ reiškia beatodairišką ir brutalią žmonių žudymą. Žinoma, lietuviai kaip aukos turi teisę šį žodį pasisavinti – šiuo atveju nėra reikalo skrupulingai malšinti emocijų. Bet įdomu tai, kad ne tik mes pavadinome tai, kas įvyko prie televizijos bokšto, skerdynėmis. Istorikas Michael Beschloss ir žurnalistas Strobe Talbott savo 1993 m. knygoje apie Šaltojo karo pabaigą rašo: „Skerdynių metu JAV vis dar buvo šeštadienio vakaras.“³⁰ 2015 m. išleistoje knygoje ta pačia tema britų istorikas Robert Service rašo apie vaidmenį, kurį Gorbaciovas „galbūt atliko Vilniaus skerdynėse“.³¹ Vardan istorinės tiesos svarbu, kaip išpuolis prieš televizijos bokšto prisimenamas – ir emociškai, ir objektyviai. „Skerdynės“ išlaikė laiko išbandymą ir išvirtinto istorijos metraštyje.

Antroji išvalga yra ta, kad, nepaisant JAV pagarsėjusio posakio „istorijos lankas linksta link teisingumo“, nėra jokių garantijų, kaip greitai tas lankas links. Tereikia tik pažiūrėti į baltarusių atvejį. Jei paprasti piliečiai, susirinkę prie Vilniaus bokšto, būtų nusprendę vis dėlto nebūti skydais ir būtų išsisklaidę dar prieš prasidedant šaudymui, „Alfa“ padalinys už pusės metų būtų nedvejojęs įsiveržti į Rusijos Baltuosius rūmus. Tada galbūt naujasis imperijos vadas, panašus į Lenina ar Stalina, būtų pakeitęs Gorbaciovą ir išgelbėjęs SSRS, pasikliaunant naujajai, bet pažįstama teroro banga. Galbūt iki 1991 m. Kalėdų Landsbergis ir Jelcinas jau būtų žuvę arba kentėtų kažkur Gulage.

Trečioji ir paskutinė išvalga – nors tuo metu nebuvo akivaizdu, sausio 13-oji buvo Lietuvos kovos dėl nepriklausomybės atstatymo kulminacinis taškas. Dešimt mėnesių anksčiau įvykęs kovo 11 d. pareiškimas buvo tuo metu svarbiausias

lūžis Lietuvos istorijoje po Antrojo pasaulinio karo. Bet tai nebuvo lemiamas įvykis atkuriant nepriklausomybę. Yra vienas dalykas balsuoti už laisvę prieš balsadėžės. Visai kas kita – išsitiesus nepaklūstant, be ginklo, sutikti prieš akis stovintį tanką su besisukančiu bokšteliu ir kareivį su automatinio šautuvu, nukreiptu į tavo galvą. „Gyvenk laisvas arba mirk“ – skelbia gerai žinomas vienos JAV valstijos (New Hampshire) šūkis. Tai pasirinkimas, dėl kurio Lietuvos piliečiai grūmėsi tą sausio naktį. Tuo lemiamu momentu jie tvirtai apsisprendė išlikti laisvi bet kokia kaina. Jie ne tik apsaugojo savo demokratiją; jų veiksmai po aštuonių mėnesių pakeitė istorijos eigą. Būtent dėl to pūvanti santvarka, kurioje šimtai milijonų žmonių buvo priversti išgyventi begales nepriekšlių ir deformacijų, pagaliau sužlugo. Mes niekada neturėtume to pamiršti.

1. Philip Zelickow and Condoleeza Rice, *To Build a Better World: Choices to End the Cold War and Create a Global Commonwealth* [Kurti geresnį pasaulį: pasirinkimai užbaigti šaltąjį karą ir sukurti globalinę bendriją] (New York: Hachette Book Group: 2019) p. 257.

2. Alfred Erich Senn, *Gorbachev's Failure in Lithuania* [Gorbaciovos sužlugimas Lietuvoje] (New York: St. Martin's Press, 1995) p. 99.

3. Robert Service, *The End of the Cold War: 1985-1991* [Šaltojo karo pabaiga: 1985-1991] (New York: Public Affairs, 2015), p. 460.

4. Michael Dobbs, *Down with Big Brother: The Fall of the Soviet Empire* [Šalin didįjį brolių: sovietų imperijos žlugimas] (New York: Alfred A. Knopf, 1997) p. 347.

5. Robert M. Gates, *From the Shadows: The Ultimate Insider's Story of Five Presidents and How They Won the Cold War* [Iš šešėlių: svarbiausiose užkuluose dirbusio istorija apie penkis prezidentus ir kaip jie laimėjo šaltąjį karą] (New York: Simon & Schuster, 1996) p. 518.

6. Michael R. Beschloss and Strobe Talbott, *At the Highest Levels: The Inside Story of the End of the Cold War* [Aukščiausiose lygmenyse: Šaltojo karo pabaigos istorija] (Boston: Little, Brown and Company, 1993) p. 294.

7. Gražina Miniotaitė, *Retracing Lithuania's Steps Toward Independence* [Atkuriant Lietuvos žingsnius nepriklausomybės link], *Draugas News*, February 15, 2015, p. 16

8. Senn, p. 127.

9. Bronislovas Kuzmickas, *Išsivadavimas: Užsienio Politikos Epizodai, 1998-1991* (Vilnius: Apostrofa, 2006) p. 106

10. Miniotaitė, p. 16.

11. Dobbs, p. 338-339.

12. Jack F. Matlock, Jr., *Autopsy on an Empire: The American Ambassador's Account of the Collapse of the Soviet Union* [Imperijos skrodimas: Amerikos ambasadoriaus istorija apie Sovietų Sąjungos žlugimą] (New York: Random House, 1995), p. 454.

13. [https://en.wikipedia.org/wiki/January_Events_\(Lithuania\)](https://en.wikipedia.org/wiki/January_Events_(Lithuania)).

14. Arunas Liulevicius and Thomas Remeikis (editors), *The Gift of Vilnius: A Photographic Document in Defense of Freedom* [Vilniaus dovana: fotografinis dokumentas laisvei apginti] (Chicago: Public Affairs Council, Lithuanian American Community, Inc.) p. 79.

15. Dobbs, p. 348.

16. Senn, p. 137.

17. Gates, p. 499

18. Beschloss and Talbott, p. 308.

19. Anatoly Chernyaev, *My Six Years with Gorbachev* [Mano šešeri metai su Gorbaciovu] (University Park, PA: The Pennsylvania State University Press, 2000) p. 318.

20. David Remnick, *Lenin's Tomb: The Last Days of the Soviet Empire* [Lenino kapas: paskutinės sovietų imperijos dienos] (New York: Vintage Books, 1994) p. 395.

21. Beschloss and Talbott, p. 308-309.

22. Ibid., p. 309.

23. Chernyaev, p. 319.

24. Service, p. 483.

25. Matlock, p. 457.

26. Senn, p. 138.

27. Dobbs, p. 341.

28. Ibid., p. 347.

29. Senn, pp. 138-139; Dobbs, p. 401.

30. Beschloss and Talbott, p. 305.

31. Service, p. 483.